

УДК 811.161.2+811.512.1

Микола Гриценко

ПРИЗВИЩА МЕШКАНЦІВ ЗІНЬКІВЩИНИ ТА МІСЦЕВІ НАЗВИ СХІДНОГО (ТЮРКСЬКОГО) ПОХОДЖЕННЯ

У статті здійснено лексико-семантичний аналіз топонімів і антропонімів тюркського походження, зафіксованих на території колишнього Зіньківського повіту (Полтавщина); запропоновано версії їхньої етимологічної інтерпретації на історико-лінгвістичному тлі; встановлено зв'язок власних назв із позамовними чинниками – особливостями світогляду людини, рівнем соціального й культурного життя суспільства в певний хронологічний період; подано коротку передісторію українсько-тюркських контактів на теренах Зіньківщини; визначено основні віхи тюркського впливу на формування топонімікону й антропонімікону в цьому регіоні.

Ключові слова: тюркізми, топоніми, антропоніми, Зіньківщина, слов'яно-тюркські мовні контакти.

© М. Гриценко, 2014

На теренах Полтавщини слов'янська й тюркська культури взаємодіяли більше тисячі років. В українській мові є близько 4000 тюркізмів [14, с. 641], тюркські за походженням топоніми – другі за кількістю після слов'янських на Полтавщині [33, с. 218].

Проблему українсько-тюркського взаємовпливу висвітлювали у своїх працях такі українські дослідники: А. Кримський, В. Дубровський, Г. Халимоненко, Ю. Кочубей, В. Бушаков, С. Біляєва, Ф. Туранли, В. Луценко [27].

Розглядаючи порушену проблему в історичному аспекті, зазначимо основні віхи тюркського чинника в системі історико-культурних контактів [8, с. 205–209], а також проаналізує-

мо тюркські за походженням антропоніми й топоніми Зіньківщини.

Відомо, що в VII ст. тюркські сім'ї жили в общинах антів. Існувала практика шлюбних зв'язків між тюрками-чоловіками й місцевими жінками [32, с. 9]. Дослідники хозарських старожитностей говорять про участь етносів Хозарської держави у формуванні літописних сіверян [1, с. 210]. У золотоординський період Поворскля належало до так званого улусу Манкерман [53]. Описуючи битву на Ворсклі 1399 р., новгородський книжник указував, що вона відбулась «у реки Ворсклы в Татарской земле» [37, с. 36]. У 80–90-х рр. XIV ст. тут існувало татарське князівство Мансура, предка князів татарського походження Глинських [55]. Проте цілком імовірно є й можливість асиміляції татарських феодалів, прирівнювання їх до звичайних землевласників [37, с. 64]. Полтавський археолог І. Кулатова пов'язує унікальну знахідку із Зінькова – ординське скроневе кільце (друга половина XIV – початок XV ст.) із проникненням у басейн середнього Псла татарських чи потатарених елементів [26]. Третину шляхти Київщини, куди номінально входило й Лівобережжя, за підрахунками Н. Яковенко, становили вихідці з Орди [57, с. 188–192]. У складі місцевого населення – севрюків – чітко простежується тюркський елемент [3, с. 9]. 1502 р. ціла орда хана Ших-Ахмата опинилася біля Сули, де він хотів утворити якусь фортецю [34, с. 181]. 1637 р. 12 тисяч татар було поселено на Лівобережжі [6, с. 118]. 1650 р. 12-тисячна орда постійно кочувала неподалік Полтави [9, с. 13]. Поселення Білопілля виникло на місці татарського кочовища, рання історія Охтирки (в перекладі – «білий яр») та її околиць також пов'язана з татарами, які зумовили численні топоніми [25, с. 17]. У колишньому Зіньківському повіті (неподалік села Комиші) народна пам'ять зберегла, приміром, топонім «Ордина криниця» [33, с. 148].

Джерелами для дослідження прізвищ нам послуговували «Реєстр всього Війська Запорізького після Зборівського договору» 1649 р. [10], перелік козаків 1-ї Зіньківської сотні за ревізією 1732 р. [20], «Книга пам'яті України» [23, с. 249–737], «Книга скорботи Зіньківщини» [24], інші відкриті джерела. Топоніми взято зі «Списків населених місць...» за 1859, 1910 та 1926 рр. [39–40].

Базавлук – утворене від *бузавлыкь* – «місце для утримання чи випасання телят чи худоби взагалі» [13, с. 157; 42, с. 139; 50, с. 8, 163–164]. У тюрків був поширений звичай давати імена за назвами сузір'їв, кожне з яких відповідає певному місяцю. Так, *Buzavlık* могло позначати

«того, хто народився в квітні (травні)» (сузір'я Тельця) [4, с. 18]. Бузавлик (*Бузаулык*) – село в Башкортостані, ріка в Челябінській області, Бузулук – місто й річка в Оренбурзькій області.

Базалій – тюркізм: «тютхтій», «неповороткий» [19, с. 113].

Байбуза – прізвище приворсклянських феодалів XVI ст. татарського походження, родичів Глинських [58, с. 374]. Перекладається як «насичений напій». Буза – «хмільний напій із проса, гречки, ячменю в Криму та на Кавказі» [50, с. 162].

Байдаленко – слово тюркського походження. Байтала означає «ледащо», «незграба», «бовдур» [19, с. 116, 118]. Тюрколог Г. Халимоненко виводить від тюркського *baĭtal* – «кобилиця, що ніколи не була жеребною», в гагаузькій мові це слово означає «випещена, здорова молодиця чи дівчина»; турецьке *budala* – «дурень», «телепень» [50, с. 118].

Бакай; Бокай; Бакейський – прізвища, хутір у Зіньківському повіті. 1) кримськотатарське *бакъа* – «жаба», «жаб'ячий»; 2) від власного імені арабського походження Бакый – «твердий, постійний, вічний» [21, с. 25]; 3) тюркське прізвисько *Bökej* – «силач» [4, с. 32]. Назва казахського мікроетноніма – Бакай [12, с. 119]. Відома назва відгалуження Муравського шляху, що проходило між Пслом і Ворсклою, – Бакаїв шлях – від мурзи Бакая [25, с. 16]. Може також походити від народного географічного терміна тюркського походження бакай – «вир чи глибока яма в річці», «калюжа» [17, с. 16].

Бакань – від тюркізму *бакан* – «червона фарба, кошеньль». Запозичення з турецької мови: *baqam/baqqam* – «кампешеве дерево», «дерево, з якого роблять червону фарбу» [50, с. 124].

Балакшій – від турецького *Balikçi* – «рибалка» [21, с. 28].

Барабаш – від тюркського *bar baş* – «є голова, з головою» [21, с. 29]. У переносному значенні – «розумна голова», «кмітливий», «начальник» і т. ін. Власне українська конструкція в сучасних тюркських мовах не зустрічається [54, с. 37].

Бахмат – тюркізм: «в'ючний кінь», «неповороткий» [50, с. 137–138]. Може походити також від складного імені Байахмат («багатий Ахмат») або бути спотвореною передачею імені пророка Мугаммеда (варіанти: Бахмет, Бахмут) [4, с. 32].

Башлій, Башлай – в основі лежить тюркське слово *baş* з основними значеннями «голова», «головний», «начальник», «початок» і т. ін. Похідні: *başla* – «керувати», «очоловувати»; *başla* – 1) «початок», «основа»; 2) «вільний», «сам

по собі»; *başlı* – «є голова», «є начальник» [18, с. 86–88].

Башловка – застарілий тюркізм: «розподіл здобичі (зняття шкури з тварини для приготування м'яса)», «почесний подарунок зі здобичі» [50, с. 141–142].

Бей; Бейова гора; Беївка – прізвище та назви місцевостей у селі Шилівці та Зінькові. Бей – «вищий військовий чин у середньовічній Туреччині та Кримському ханстві». Як частка в значенні «пан» ставиться після імені [50, с. 144–146]. Окрім Полтавщини, подібні топоніми трапляються в Криму, Татарстані, на Кіровоградщині [28, с. 63–65].

Бейгул – від *beu* («пан», «бей») + *göl* («троянда», «рожевий», «рожевощокій», «красивий») [5, с. 112, 362]. Для порівняння: баргамота «сорт груші» < *beg* + *armut* «груша для бегів» [50, с. 131].

Билим, Білим – у перекладі – «знання» (як прізвисько – «знавець») [21, с. 36].

Більга, Бельга – *Belgi* у кримськотатарській мові – «мітка», «замітка», «позначка», «символ» [13, с. 128].

Богаєвські – прізвище дворян Зіньківського повіту. Утворене від тюркського *buğa* – «племінний бик» [4, с. 212–213]. Від цього слова походить українське «бугай» [50, с. 160–162].

Болдырь, Васько – прізвище козака Зіньківської сотні (1649) [10, с. 286]. Очевидно, походить від слова *болдыр* – «нащадок зі шлюбу росіянина й азіатки», «байстрюк» [47, с. 187].

Бузовський; Бузові могили – сучасне прізвище й назва місцевості в Зіньківському повіті початку ХХ ст. [33, с. 218]. Вірогідно, від турецького *boz* – «бурий, сірий, кольору землі» [5, с. 129], звідси бузова земля – «чорнозем». Можливі й інші варіанти походження: 1) *Buz* – «лід» [18, с. 130]; 2) буза/боза (тюркізм) – «татарський хмільний напій» [50, с. 162]; 3) бузівок (тюркізм) – «однорічне теля» [50, с. 163–164]; 4) бузувати (тюркізм) від *buz-* – «ламати», «руйнувати» [19, с. 282].

Бучма – у кримськотатарській мові є слово *бучма* – «не розкроюй», «не пилай» [21, с. 40; 13, с. 165].

Визеренко, Яков; Визір – козак із села Дейкалівки (Зіньківська 1-а козацька сотня, 1732) [20], сучасне прізвище. Найімовірніше, від *визір* – титул вищого сановника в низці східних держав, зокрема в Османській імперії. Л. Падалка появу цього прізвища пов'язує з татарами князя Глинського [33, с. 44].

Гайдара – Гайдар – «вівчар», «пастух». Український новотвір від тюркського *гайда* + суфікс *ар* [50, с. 191–192, 196]. Можливий вплив тюркського чоловічого імені Айдар.

Гажієнко; Ганжіїв – прізвище та хутір у Зіньківському повіті. Можливе тюркське джерело – мусульманське ім'я (компонент у складі імені) Ходжа (Гаджі) – «паломник до святих місць ісламу, зокрема Ка'бе в Мекці» [46, с. 124].

Говтва – елемент назви кількох річок і хуторів Зіньківського повіту. Мовознавець Олексій Стрижак виводить від турецького *göl* («озеро», «ставок»). У ХVIII ст. ще існувала «татарська слобода» Голта на Південному Бузі [43, с. 43].

Гурин – походить від імені, поширеного серед литовських татар. Відомі дві шляхетські родини, що мешкали на території сучасної Білорусі, – Гуринови й Гуриновичі [58, с. 403].

Дендиберя – за іменем головного героя «Думи про Феська Ганжу Андибера» (Дендиберю) може стояти Хаджі-Гірай, засновник династії кримських ханів. За деякими даними, він народився й провів певний період свого життя у Великому Князівстві Литовському. Дендиберя – переключена форма імені, яке носив у молодості хан Девлет-Бірді (Девлет-Гірай) [2].

Джубакга, Корней; Джувага – козак 1-ї Зіньківської сотні (1732) [20], сучасне прізвище. Має значення «родовий підрозділ у киргизів» [44].

Кайдаш – кримськотатарське *койдеш* – «односелець» [21, с. 17, 49].

Калембет, Каленбет – *Калимбет* – ім'я, поширене серед ногайців і казахів, *Кулумбет* – назва одного з родових підрозділів башкирів [4, с. 83–84]. *Қал* («родимка») + *Мбет* («скорочена форма імені пророка Мугаммеда»). Слово *Қал* уживалося для творення складних імен, коли в дитини була родима пляма незвичайної форми [22]. За переказами, неподалік Краснопілля в ХVI ст. сваволила шайка татарина Келембета [49].

Каліберда – від поширеного тюркського імені: *kelip* + *berdi* – буквально «прийшов + дав» [21, с. 43, 53–54] або від назви поселення Келеберда (тюркізм) неподалік Кременчука [47, с. 148].

Карабазівка – назва села. В українській мові є слово, що прийшло з іранських мов за посередництвом котроїсь із тюркських: *баз* (*база*) – «скотний двір», «хлів» [50, с. 112–113]. Дослівний переклад – «чорна яма», «чорний хлів». Може походити й від прізвиська «чорноголового»; у казахській мові «голова» – *бас* [7, с. 91].

Карабаш – буквально – «чорна голова». Слово *Karabaş* у турецькій мові має такі значення: 1) [чорний] монах; 2) аскет, холостяк; 3) гречка; 4) лаванда; 5) рабиня (застаріле) [5, с. 512].

Кардаш – *Қардаш* – у кримських татар «молодший брат або сестра» [21, с. 52]. Уже в ХVII ст. у Речі Посполитій це слово вживалося

у значенні «товариш», «друг» [50, с. 144–146]. Турецький мандрівник того часу Е. Челебі зазначає, що за запорожцями в турецько-татарському середовищі закріпилася назва «*Kardaş Kazağı*», тобто «козаки-побратими» [51, с. 211].

Касимов, Костянтин – сотник першої Зіньківської сотні (1744). Касим – арабо-мусульманське ім'я, поширене серед тюрків.

Кацай, Куцай – Касай – особисте ім'я в тюркомовних народів. Має арабську основу – позначення сузір'я Стрільця, відповідає місяцю листопаду [4, с. 18].

Кашкалда – *Kaşkaldak* – назва качки-лисухи в тюркських народів, а також у степових районах [56, с. 176]. Походить від кореня *Къашкъа* – «біла пляма на лобі тварини» [13, с. 409].

Кизенко, Кизь – *Kız* у турецькій мові – 1) дівчина; 2) донька [5, с. 548].

Кизименко – буквально – «моя донька» [21, с. 54]. У казахській мові використовуються паралельні форми *кыз* і *кызым* – «донька» [7, с. 303, 305]. У ногайців був поширений звичай уникнення імені при зверненні до невістки, свекор чи свекруха називали її просто *кызым* – «донечка» [16, с. 150].

Кочубей – *Küçük Bey* – шанобливе звертання до сина вельможі, «хоробрий, сміливий пан». Рід татарських беїв із прізвиськом *Кошубей* ще в XVI ст. володарював між Дніпром і Дністром [21, с. 23, 58], ці татарські феодали вважаються предками диканських Кочубеїв [4, с. 125–126]. Найімовірніше, від подібного утворення походить назва жайворонка чубатого – кочубейка [50, с. 325].

Кужим – від *Ходжам* – «мій господар, учитель» [35, с. 646; 7, с. 288]. У ногайців жінка ніколи не зверталася на ім'я до чоловіка, замість імені вона використовувала вирази «мій багач», «мій господар», «батько дітей» [16, с. 150].

Кульбака – тюркізм, «різновид сідла»; кульбаки – «частина ярма: вигнуті під прямим кутом бруски»; кульбастиий – «викривлений». В основі або *qula* («кінь світлої масті»), або *külük* («скаковий кінь») із додаванням афікса присвійності *baq*. Д. Яворницький уважав, що це слово походить від *gol* («рука») + *baq* («зав'язка, ремінь») [50, с. 333–334].

Кунашенко, Ивашко – козак Опішнянської сотні (1649) [10, с. 287]. Тюркське *кунеш* – «сонце», «сонячний», «місце під сонцем» [21, с. 60].

Мамак – варіант імені пророка Мугаммеда; споріднений із Мамай. Татарське село в Криму – Мамак [12, с. 167].

Мурат – від власного імені арабського походження Мурад, поширеного серед тюрків, а в XV–XVI cc. – і серед росіян [21, с. 66].

Ослам – деформована версія східного імені. Засновником російського дворянського

роду Бахметєвих був татарин Ослам Бахмет. За тюркологом М. Баскаковим, – або від імені Іслам, або від імені Аслан (*Arslan* – «лев»). Більш імовірна друга версія, оскільки ім'я Іслам серед тюркських народів непопулярне і є пізнішою іншомовною калькою [4, с. 101]. Українською чи російською версією імені Аслан є Руслан.

Сага – назва річки в Зіньківському повіті та місцевості в селі Іщенківка. В українську прийшло з тюркських мов, де має аналогічне звучання й близьке значення: «затока річки», «болотисте, поросле очеретом місце в плавнях», «довга піщана коса». На Кіровоградщині також має значення «озеро» [29, с. 23–24].

Сакало – можливо, від кримськотатарського *сакъал* – «борода» [21, с. 72].

Салай – для порівняння: кримськотатарське *сала* – «село» [21, с. 73].

Сапсай – вірогідно, від назви виду сокола – сапсан (тюркізм). Менш імовірно – від *сап сау* – «дуже гарний», «дуже добрий» [18, с. 480, 485].

Ташань – назва річки. Мовознавець О. Стрижак пояснює слово як гіпотетичний тюркізм зі значенням «кам'янка» [43, с. 94]. Проте це явно не відповідає місцевим реаліям: у всьому басейні річки немає родовищ будівельного каменю. До того ж не зрозуміло, як *таш* або *ташлык* перетворився на «ташань». Натомість у турецькій мові існує поняття *ташан* – «переповнений», утворене від дієслова *ташмак* – «переливатись через край», *Ташан Невир* – «переповнена річка» [5, с. 832; 11, с. 326–327].

Туган – або від *Туған* – «рідний» [7, с. 448], або від *Тоған* – «сокіл» [4, с. 167–168]. Відомий український економіст початку ХХ ст. М. Туган-Барановський (повне прізвище – Туган-Мірза-Барановський) вів свій родовід із литовських татар [30].

Чекердес – можливо, від турецького *çekirdek* – «кісточка», «зерно», «серцевина», «міра ваги»; *çekirdeksiz* – «без кісточки (про плоди)»; *çekirdeklik* – «ядерце» [5, с. 166, 176].

Чельмак – можливо, від турецького *çalmak* – «бити», «стукати» [5, с. 166]; в урумській мові *чольмек* – «горщик», «глечик» [15, с. 589].

Чугуй – походить від тюркської назви різновиду верхнього одягу, турецьке *çuha* – «сукно або одяг із такого сукна» [48, с. 377].

Шабалтаїв – хутір у Зіньківському повіті. Шабалта – «сокира з довгою ручкою». Назва струмка в Бахчисараї – *Шабалта чешмеси* [21, с. 90]. Російське *шабалда* М. Фасмер виводить від слова *балда*, що також має тюркські корені: *balta* – «сокира» [48, с. 391; 47, с. 114].

Шарай – походить або від діалектного *Шарай* (варіант імені *Шарафутдін*), або від калмицького імені *Шара*.

Шарапа, Іван; Шарапенко, Прокоп – отаман і козак із села Дейкалівки (Зіньківська 1-а козацька сотня, 1732) [20]. Турецьке *şarap* – «вино» (арабізм) [5, с. 804].

Шенгаріївка – Л. Падалка відносить назву села до тюркізмів [33, с. 218]. Очевидно, від імені-прізвища Шангирей. Для порівняння: Іван Шангирей – корсунський полковник за гетьманування Богдана Хмельницького, Шан Гіреї / Гіраї – родичі Михайла Лермонтова. За деякими даними, мати Григорія Сковороди іменувалася «Пелагея Степанівна, дочка Шангирейівна» [36]. Можливо, є перекрученою формою імені Шагін Гірай – (ім'я калги та одного з кримських ханів, що виріс серед роду *zrai'ib*) [46, с. 125–126, 11 ком.].

Шеремет – існує багато пояснень цього прізвища. Наведемо основні. Тюркське *şeremet* – «той, що має легку ходу», «різкий», «неввічливий». Можливо, походить від власних імен *Шереметь*, *Серемет* чи *Шерімбет* [21, с. 92].

Шикимаки – хутір колишнього Грунського району. Назва, утворена від прізвища. Очевидно, походить від *şektmeg / çegmeg* – «виходити» [11, с. 77]. Може відповідати кримськотатарському топоніму *Şaqmaq*, турецькому й кримськотатарському *şaqmaq* «кресало»; також узбецькому імені [12, с. 136]. Версія М. Токія (від *şektmek* – «страждати») менш переконлива [44]. До цього слід додати назву приходу середини XVI ст. – Ачекмаково. З історичних джерел відома українська версія імені ханського слуги Шади Чекгія, котрий утік 1507 р. із Криму до Черкас [52, с. 146].

Шиманський – прізвище полковника Зіньківського полку XVII ст. Походить від турецького *Şişman* («товстун», «повна людина») [4, с. 218]; Шиман, син Юнуса – татарин-землевласник у Великому Кнзязівстві Литовському (1567) [58, с. 446].

Отже, взаємини між тюрками й українцями на території Зіньківщини мають давню й самобутню історію. Дослідження антропонімів і топонімів тюркського походження, які побутують у цьому регіоні, є перспективними з огляду на необхідність їхньої етимологічної інтерпретації на історико-лінгвістичному тлі.

Література

1. Археология Украинской ССР : в 3 т. – К. : Наук. думка, 1986. – Т. 3 – 575 с.
2. Бабенко В. М. О возможных исторических и литературных источниках образа «Казака Мамая» [Електронний ресурс] / В. М. Бабенко, П. В. Бабенко. – Режим доступу : http://www.iai.gov.ua/_u/iai/dtp/CONF/13/articles/sec2/stat21.html. – Назва з екрана, 10.12.2013.
3. Балушок В. Г. Рання козацька етнокультура / В. Г. Балушок // Історія українського козацтва : на-

риси : у 2 т. / редкол. : В. А. Смолій та ін. – К. : Києво-Могилянська академія, 2007. – Т. 2. – С. 6–18.

4. Баскаков Н. А. Русские фамилии тюркского происхождения / Н. А. Баскаков. – М. : Наука, 1979. – 279 с., 8 ил.

5. Баскаков Н. А. Турецко-русский словарь / Н. А. Баскаков. – М. : Русск. яз., 1977. – 967 с.

6. Бевзо О. А. Львівський літопис і Острозький літописець : джерелознавче дослідження / О. А. Бевзо. – К. : Наук. думка, 1971. – 200 с.

7. Бектаев К. Большой казахско-русский и русско-казахский словарь / К. Бектаев. – Алматы : Алтын Казына, 1999. – 705 с.

8. Біляєва С. О. Слов'янські та тюркські світи в Україні (з історії взаємин у XIII–XVII ст.) / С. О. Біляєва. – К. : Університет «Україна», 2012. – 523 с.

9. Бодак М. Походження назв та історія виникнення села Великий Кобелячок / М. Бодак // Край. – 2008. – № 50. – С. 12–15.

10. Бодянский О. М. Реестра всего Войска Запорожского после Зборовского договора с королем польским Яном Казимиром, составленные 1649 года, октября 16 дня / О. М. Бодянский. – М. : Катков и К°, 1875. – 341 с.

11. Большой русско-турецкий словарь. 250000 слов и словосочетаний. – М. : Дом славянской книги, 2009. – 608 с.

12. Бушаков В. А. Лексичний склад історичної топонімії Криму / В. А. Бушаков. – Київ, 2003. – 226 с.

13. Гаркавец А. Н. Крымскотатарско-русско-украинский словарь [Електронний ресурс] / А. Гаркавец, С. Усеинов. – Симферополь : СОНАТ, 2002. – Т. I. – 459 с.

14. Гаркавец О. М. Тюркізм / О. М. Гаркавец // Українська мова : енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія, 2000. – 752 с.

15. Гаркавец О. М. Урумський словник / О. М. Гаркавец. – Алматы : Баур, 2000. – 632 с.

16. Гимбатова М. Б. Табу на имена людей и термины родства у ногайцев (XIX – начало XX в.) / М. Б. Гимбатова // Лавровский сборник : материалы Среднеазиатско-Кавказских исследований: Этнология, история, археология, культурология, 2006–2007. – СПб. : РИО МАЭ, 2007. – С. 149–151.

17. Громко Т. В. та ін. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / Т. В. Громко ; відп. ред. В. В. Лучик. – К., Кіровоград : РВГІЦ КДПУ, 1999. – 224 с.

18. Древнетюркский словарь. – Л. : Наука, 1969. – 677 с.

19. Етимологічний словник української мови : в 7 т. – К. : Наук. думка, 1982. – Т. 1. – 634 с.

20. Зеньковская 1-я сотня [Електронний ресурс] // Генеалогический форум ВГД. – Режим доступу : <http://forum.vgd.ru/post/287/25104/p1002001.htm>. – Назва з екрана, 10.12.2014.

21. Ибрагимов В. Ф. Словарь русско-украинских фамилий тюркского происхождения / В. Ф. Ибрагимов. – Симферополь : ОАО «Симферопольская городская типография», 2009. – 116 с.

22. Калымбет [Електронний ресурс] // Что означает мое имя? – Режим доступу : <http://moeimja.kz/muzhskie-imena/kalyimbet.html>. – Назва з екрана, 10.12.2014.

23. Книга пам'яті України. Полтавська область : Диканський район, Зіньківський район, Карлівський район. – Полтава : Полтавський літератор, 1996 – 968 с.
24. Книга скорботи Зіньківщини / А. Літвішко, О. Літвішко, С. Максименко. – Полтава : ІнтерГрафіка, 2010. – 672 с.
25. Корнієнко О. М. Нариси військової історії України. Сумський слобідський козацький полк 1659–1765 рр. / О. М. Корнієнко. – К. : Наш час, 2008. – 488 с.
26. Кулатова І. М. Золотоординська прикраса із Зінькова / І. М. Кулатова // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2002. – № 1.
27. Луценко В. Тюркський фактор в історії та етногенезі українців і їх предків [Електронний ресурс] / В. Луценко // Режим доступу : <http://vlatut.narod.ru/>. – Назва з екрана. 10.12.2014.
28. Лучик В. В. Тюркізми в гідронімії середнього Дніпро-Бузького межиріччя. I / В. В. Лучик // Мовознавство. – 1995. – № 1. – С. 60–70.
29. Лучик В. В. Тюркізми в гідронімії середнього Дніпро-Бузького межиріччя. II / В. В. Лучик // Мовознавство. – 1996. – № 2–3. – С. 17–27.
30. Михайло Туган-Барановський [Електронний ресурс] // Українці в світі. – Режим доступу : <http://www.ukrainians-world.org.ua/peoples/33aed484cb571e4d/>. – Назва з екрана, 10.12.2014.
31. О городе [Електронний ресурс] // Город Буздук. – Режим доступу : <http://бузудук.рф/Город/Бузудук/>. – Назва з екрана, 10.12.2014.
32. Обломський А. М. Структура населення Лівобережного Подніпров'я в VII ст. н. е. / А. М. Обломський // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2007. – № 1–2. – С. 3–12.
33. Падалка Л. В. Прошлое Полтавской территории и ее заселение. Исследования и материалы с картами [три приложения] / Л. В. Падалка / предисловие и библиография В. А. Мокляка. – Харьков : Издательство «САГА», 2009. – 330 с.
34. Петрунь Ф. Е. Ханські ярлики на українські землі / Ф. Е. Петрунь // Східний світ. – 1929. – № 2. – С. 170–185.
35. Радлов В. В. Опыт словаря тюркских наречий / В. В. Радлов. – СПб : Типография Императорской Академии Наук, 1899. – Т. 2. – Ч. 1. – 1054 с.
36. Романенко О. Сковорода із роду Шан-Гирейів [Електронний ресурс] / О. Романенко // Автотурист. – 2010. – Липень. – Режим доступу : <http://www.autotourist.net.ua/holovna-storinka/item/1489-skovoroda-iz-rodu-shan-hyreiv.html>. – Назва з екрана, 10.12.2014.
37. Русина О. В. Україна під татарами і Литвою / О. В. Русина. – К. : Видавничий дім «Альтернативи», 1998. – 320 с.
38. Севортян Э. В. Этимологический словарь тюркских языков. Общетюркские и межтюркские основы на букву «Б» / Э. В. Севортян. – М. : Наука, 1978. – 350 с.
39. Списки населенных мест Российской империи, составленные и издаваемые Статистическим комитетом Министерства Внутренних Дел. – XXXIII. Полтавская губерния. – СПб., 1862. – 263 с.
40. Список залюднених місць Полтавської округи за Всесоюзним переписом на 17 грудня 1926 року. – Полтава : Перша раддрукарня Полтаваполіграф, 1927. – 192 с.
41. Список населённых мест Зеньковского уезда Полтавской губернии. Составлен по данным подворно-хозяйственной переписи 1910 года. – Полтава : Электрическая типо-литография Г. М. Амчиславского, 1913.
42. Сравнительно-историческая грамматика тюркских языков. – М. : Наука, 1988. – 560 с.
43. Стрижак О. С. Назви річок Полтавщини / О. С. Стрижак. – К. : Видавництво Академії наук Української РСР, 1963. – 112 с.
44. Токий Н. Значение греческих фамилий, начинающихся на буквы Д, Е, Ж, З [Електронний ресурс] / Н. Токий // Старый Мариуполь. – Режим доступу : <http://old-mariupol.com.ua/familii-grekov-priazovya-d-e-zh-z/>. – Назва з екрана, 10.12.2014.
45. Токий Н. Значение греческих фамилий: Ц, Ч. [Електронний ресурс] / Н. Токий // Старый Мариуполь. – Режим доступу : <http://old-mariupol.com.ua/znachenie-grecheskix-familij-c-ch/>. – Назва з екрана, 10.12.2014.
46. Туранли Ф. Тюркські джерела до історії України / Ф. Туранли. – К. : В-во Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. – К. : [Б. в.], 2010. – 368 с.
47. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: в 4 т. / М. Фасмер ; пер. с нем и доп. О. Н. Трубачева. – М. : Прогресс, 1986. – Т. 1. – 576 с.
48. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: в 4 т. / М. Фасмер ; пер. с нем и доп. О. Н. Трубачева. – М. : Прогресс, 1987. – 864 с.
49. Филарет (Гумилевский Д. Г.). Историко-статистическое описание Харьковской губернии [Електронний ресурс] / Филарет. – Режим доступу : http://dalizovut.narod.ru/filaret/fila3_11.htm. – Назва з екрана, 10.12.2014.
50. Халимоненко Г. І. Тюркська лексична скиба українського словника / Г. І. Халимоненко. – К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2010. – Ч. 1. – 363 с.
51. Челеби Эвлия. Книга путешествия. Вып. 1. Земли Молдавии и Украины / Эвлия Челеби. – М. : Наука, 1961.
52. Черкас Б. Служиві татари в обороні українських земель Великого Князівства Литовського XV – XVI століть / В. Черкас // Надчорномор'я у IX ст. до н. е. – на початку XIX ст. : студії з історії та археології. – К. : Інститут історії України НАН України, 2007. – № 1. – С. 144–148.
53. Черкас Б. Улус Манкерман : спроба реконструкції / Б. Черкас // Україна в Центрально-Східній Європі. – К. : Інститут історії України, 2011. – № 11. – С. 162–166.
54. Чолакова А. Д. Функционирование тюркизов в украинском языке / А. Д. Чолакова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Вип. 56 (846). Серія Філологія. – Харків, 2009. – С. 35–40.
55. Шенников А. А. Княжество потомков Мамая / А. А. Шенников // Депонировано в ИНИОН. – 7380. – Л., 1981. – С. 20–22.
56. Шипова Е. Н. Словарь тюркизов в русском языке / Е. Н. Шипова. – Алма-Ата : «Наука» КазССР, 1976. – 444 с.

57. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV – до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна / Н. Яковенко. – К. : Критика, 2008. – 472 с.

58. Dziadulewicz S. Herbarz rodzin tatarskich w Polsce / S. Dziadulewicz. – Wilno : Tłozcono w drukarni «Lux» Ludwika Chomińskiego, 1929. – 510 s.

Mykola Hrytsenko

**THE SURNAMENES OF ZINKIV DISTRICT
RESIDENCES AND LOCAL NAMES OF
EASTERN (TURKIC) ORIGIN**

The article reveals lexical-semantic analysis of the place names and anthroponomy of Turkic origin which were recorded in the former Zenkovsky district (Poltava region); the version of their etymological interpretations on the base of historical and linguistic background were considered; the connection of proper names together with extralinguistic factors, features of a person's outlook, with the level of social and cultural life of society during a particular chronological period was established; a brief background of the Ukrainian-Turkish contacts on the territory Zinkiv was performed; the main milestones of Turkic influence on the formation of toponimikon and antronimikon in the region were determined.

Keywords: *turkism's, place names, anthroponomy, Zinkiv County, Slavo-Turkic language contacts.*

Николай Гриценко

**ФАМИЛИИ ЖИТЕЛЕЙ ЗЕНЬКОВЩИНЫ
И МЕСТНЫЕ НАЗВАНИЯ ВОСТОЧНОГО
(ТЮРКСКОГО) ПРОИСХОЖДЕНИЯ**

В статье осуществлен лексико-семантический анализ топонимов и антропонимов тюркского происхождения, зафиксированных на территории бывшего Зеньковского уезда (Полтавщина); предложены версии их этимологической интерпретации на историко-лингвистическом фоне; установлена связь имен собственных с внеязыковыми факторами – особенностями мировоззрения человека, уровнем социальной и культурной жизни общества в определенный хронологический период; дана краткая предистория украинско-тюркских контактов в Зеньковском уезде; определены основные вехи тюркского влияния на формирование топонимов и антропонимов в этом регионе.

Ключевые слова: *тюркизмы, топонимы, антропонимы, Зеньковщина, славяно-тюркские языковые контакты.*

Надійшла до редакції 17.12.2014 р.

